

לשוננו לעם

עורכים: א' איתן ומ' מדן

כרך לו, תשמ"ה

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

תכניות נוספות, מהן נרמזו במקום אחר¹², ומהן עוזן בגדר חזון לעתיד לבוא. מילויין מצריך מקורות שופעים יותר מן הקיימים, ופתרון בעתיד. אך ברור ממה שפבר התגשם, שבתכנון לשוננו היישום תלוי בפרסום, וזאת הייתה פִּנְתָנוּ בסקירה זו.

12. ראה לעיל, הערה 7, שם ובעמ' פ"ה (89) — פ"ו (90), שם.

מתשובות המזכירות המדעית

צִפְנַת, אֶסְנַת, בְּשֵׁמַת, צָרְפַת, דְּבַרַת

ש א ל ה : השם שקרא פרעה ליוסף, צִפְנַת פענח, כיצד יש לבטא את הקמץ שבו a (zafenat), או o (zofnat)? כלומר, האם קמץ גדול הוא זה, או קמץ קטן?

ת ש ו ב ה (שב"ט): השם צפנת (ונראים הדברים, שבמקור מלה מצרית היא, ולא שם פרטי) מנוקד קמץ גדול, ולא קמץ קטן. דבר זה עולה מן המִתְג שלפני השנא, הבא לציין שהשנא הוא נע, ושההברה שלפניו פתוחה, ולפי זה הקמץ גדול הוא, כדין תנועה זו בהברה פתוחה. יש מלים, שהמתג חסר בהן בכתבי־יד מסוימים, ואולם המתג שבמלה צפנת נמצא אפילו בכתבי־יד לנינגרד, ששם הוא מצוי פחות מכתבי־יד אחרים. אין אפוא ספק, שהדברים שהובאו לידיעתכם מפי מורייכם, שהמבטא הוא zafenat, דברי אמת הם.

(י"ן): על השם הזה אפשר להוסיף בעניין הנדון את שם אשתו של יוסף, אֲסֵנַת (קרא: asenat), את שם אשת עֶשָׂו ושם בת המלך שלמה, בְּשֵׁמֶת (קרא: basemat), וכן את שם הארץ, צָרְפַּת (קרא: zarefat!), וכמותן שם המקום הַבְּרַת (קרא: daverat!). אף תעתיקים קדומים (ביננית ובלאטינית) תומכים קריאה זו.

"פֵּעַם" — זכר או נקבה?

ש א ל ה : מה נכון: פֵּעַם בלשון זכר, או בלשון נקבה? הרי יש מקומות שהמלה משמשת במקורותינו בלשון זכר, ומדוע מורים ספרי הלשון והמבחינים, שרק צורת הנקבה נכונה היא? ת ש ו ב ה (שב"ט, י"ן): אמת נכון הדבר, שהשם "פֵּעַם" מצוי במקורותינו בלשון זכר, לעתים ל: רבות (אבל לא מצאתי אלא "פעם אחת" — לא: "פעם אחד"), פשם שהוא מצוי בלשון נקבה (ברובם הגדול של שימושי "פעם"). השאלה, יותר משהיא שאלה דקדוקית, היא שאלה סגנונית, הקשורה ברמת הלשון. משנשתגרו מלים וצורות דקדוק בעברית של ימינו, שוב אין המלים והצורות האחרות נחשבות "לשון רגילה". הרי לא תאמרי, דרך משל, "יצתה" במקום יצאה או "פוס אחד" כבלשון חכמים, פדרך שלא תאמרי "תְּפִיץ" המקראי במקום "רוצה". דברים אלו ראויים שיילמדו בתורת הסגנון, ואינם דברים, שראוי לשאול אותם בבחינות, ולחייב על-ידי כך שלילת מלה או צורה, שמקורן באחד הרבדים המכופדים של לשוננו.

לְאָלְפִים / לְאָלְפִים

ש א ל ה : פיצד להלום את הניקוד השונה בלמ"ד שפתיכת
"לאלפים" בתורה? מצאנוה פעמיים בפתח, ופעם אחת בקמץ.
ת ש ו ב ה (מ"מ): אכן, בעשרת הדיברות, בשני נוסחותיה,
מנוקד "לְאָלְפִים", לעומת הניקוד בפרשת "כי תשא", שהוא
"לְאָלְפִים". ויש להשיב על כך רק דבר אחד: זו מסורת, שאין בה
חילוקי נוסח בכל פתבי־היד ובכל הדפוסים ובכל קריאה,
המבדילה בין קמץ לפתח.

וראיה מדברי "המסורה הקטנה" שבשולי "מקראות
גדולות": "כל לישנא פתח במ"א (= פר מן אחד) קמץ";
ופירוש הדברים: בכל המקרא לשון זה (היינו תיבת לאלפים)
מנוקד בפתח, חוץ מן אחד, שהוא בקמץ. וישנה מלה זו גם
בירמיה לב, יח, ואין עליה ב"מקראות גדולות" הערת המסורה,
והיא מנוקדת פתח.

המקום היחיד, שבו לאלפים מנוקדת בקמץ הוא ב"שלוש
עשרה מידות", "נצר חסד לאלפים" (שמות לד, ו), והערת
המסורה שם: לְ. האות למ"ד משמשת ב"מסורה" פקיצור
המלה "לית" (= "אין" בארמית), והיא מורה, שצורה זו אינה
מצויה במקרא אלא פאן בלבד. והקמץ שמתחת ללמ"ד זו פא
לומר פקיצור: תיבת לאלפים בקמץ אינה נמצאת אלא פאן
בלבד.

פיצד שוללים זמן הוֹנָה? ב"אין" או ב"לא"?

ש א ל ה : מצאתי לאחרונה, שיש המשתמשים ב"לא"

לשלילת ההוֹנָה, ואילו אחרים מקפידים להשתמש ב"אין"
לצורך זה, וכך אף בספרי הדרכה ללשון תקינה. מה נכון?
תשובה (שב"ט): אין לפני הוֹנָה מקובל בלשון מימים
שה"הוֹנָה" נחשב בעיקרו צורה שְׁמַנִית. גם אם אין אדם מקפיד
לשלול את ההוֹנָה ב"אין" בלשון הדיבור, הוא מקפיד לשלול
ב"אין" בלשון הכתיבה.
דיון מקיף בסוגיה זו עי' ב"לשוננו", פרק י', עמ'
179–213. ויש שם מי שאוסר, ויש מי שמתיר.

תיקון טעויות

במאמרו של פרופ' אהרן דותן, "עברית של שידור", לשוננו לעם לו, קונטרס ז (שנז), עמ' ג — ב (163 — 180), נפלו שיבושים בהדפסה לאחר ההגהה. המערכת מצטערת על כך ומביאה בזה את רשימת התיקונים:

עמ' ה (163) שו' אחרונה, במקום: שכן מופת, צ"ל: לשון מופת

עמ' ז (167) שו' 12, במקום: הנפשט, צ"ל: הנפט

עמ' ח (168) שו' 5, צ"ל: שמעתי פעמיים למאיר כהנא במקום למאיר.

שו' 10 מלמטה, במקום: עליצ א, צ"ל: עליהן:

עמ' ט (169) שו' 1, יש למחוק: לא קבעה

שו' 4, במקום: אינו, צ"ל: איננו

שו' 5, מלמטה במקום: בריבוי קשה, צ"ל: ריבוי קשה

שו' 7 מלמטה, צ"ל: לא נמצא להן תחליף מתאי

שו' אחרונה, במקום: משפלי, צ"ל: משפילי

עמ' י (170) שו' 1, במקום: וישש, צ"ל: ויש

שו' 4, במקום: במערכם, צ"ל: במערכת

שו' 13, במקום הרווח שפשורה יש להוסיף:

אינו שמי, אלא תמי. הפמות הופכת

לאיכות. לזה אסור שנגיע, ולמזלנו עדיין אנחנו

רחוקים מזה.

עמ' טו (175) שו' לפני האחרונה בהע' 1, במקום: החי"נ,

צ"ל: החי"ת. — במקום: או, צ"ל: א'